

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ», ЇЇ МІСЦЕ СЕРЕД ІНШИХ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ

ЄВДОКІМЕНКО Сергій Анатолійович - к.ю.н., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та адміністративного права ТОВ «Харківський університет»

ORCID: 0000-0003-4700-9777

Досліджено думки сучасних учених щодо визначення поняття «правоохоронної функції держави». Проаналізовано зміст правоохоронної функції в сучасних умовах розбудови держави. Визначено внутрішні та зовнішні функції держави, місце правоохоронної функції серед них. Наголошено та тісному взаємозв'язку функцій держави між собою, відмічено, що стан виконання правоохоронної функції держави показує рівень її розвитку, можливість впливати на стан захищеності громадян, їх впевненість у майбутньому. Виділено особливості та специфічні ознаки правоохоронної функції держави. Встановлено суб'єктів реалізації правоохоронної функції, як державних, так і приватних. Приділяється увага механізму реалізації правоохоронної функції держави. Досліджено основні аспекти ефективної реалізації правоохоронної функції. Зазначено про місце Національної поліції України серед суб'єктів забезпечення правоохоронної функції, визначено засади її діяльності, проаналізовано перспективи розвитку. Досліджено передбачені законодавством випадки обмеження прав і свобод людини і громадянина та повноваження Національної поліції України щодо застосування таких обмежень. Встановлено вплив соціально-економічного розвитку держави на стан забезпечення безпеки, а також рівень правової захищеності громадян.

Ключові слова: правоохоронна функція держави, правоохоронна діяльність, правоохоронні органи, суб'єкти правоохоронної діяльності, права, свободи людини і громадянина.

Постановка проблеми

Діяльність правоохоронних органів та організацій спрямована на досягнення безпечного середовища для громадян держави, в якій вони функціонують. Дотримання правопорядку і забезпечення громадської безпеки є однією з передумов становлення демократичної держави. Проте існує чимало невирішених питань щодо розуміння правильного функціонування правоохоронних органів, удосконалення їх роботи, а також встановлення змісту поняття «правоохоронної функції держави», як на теоретичному рівні, так і на практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Скакун О. Ф. надав загальну характеристику поняттю «функції держави». Левківський К. М. та Дзюбко І. С. класифікували функції держави. Ткаченко І. Н., Полковніченко О. М., Горінецький Й. І., Сокурченко В. В. надали власні бачення щодо розуміння поняття «правоохоронної функції держави». Бандурка О. М. зауважив про вплив соціально-економічних факторів на стан злочинності в державі. Кріцак І. В. встановив особливості правоохоронної функції держави. Ткаченко І. Н. визначив місце правоохоронної функції держави серед інших її функцій. Безпалова О. І. звернула увагу на те, що «в чинному законодавстві Україні не закріплено визначення поняття «правоохоронна функція держави» і надала власні бачення його розуміння. Загуменна Ю. О. дослідила

поняття правоохоронних органів, їх ознаки, функції та особливості діяльності. Калюк О. М., Константінов С. Ф., Куліков В. А. визначили місце Національної поліції України в системі правоохоронних органів, а також напрямки її реформування. Макаручук В. В. надав характеристику правоохоронним органам, як суб'єктам формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки й оборони держави.

Невирішені раніше частини загальної проблеми

Якісне виконання правоохоронної функції держави залежить від значної кількості факторів та чинників, в тому числі від правильного розуміння змісту вказаного поняття. Крім того, недосконале нормативно-правове забезпечення діяльності правоохоронних органів призводить до виникнення значної кількості проблем на практиці. З огляду на вищевказане, дослідження основних теоретичних і практичних питань правоохоронної функції в умовах розбудови демократичної держави є надзвичайно важливим та актуальним для сучасної науки.

Таким чином **метою дослідження є** встановлення основних теоретичних і практичних питань щодо розуміння поняття «правоохоронної функції держави», надання пропозицій щодо їх вирішення, а також дослідження діяльності правоохоронних органів.

Виклад основного матеріалу

Для змістовного тлумачення поняття «правоохоронної функції держави», а також встановлення її складових елементів необхідно дослідити думки сучасних учених стосовно основних функцій держави, а також місце правоохоронної функції серед них. В даному випадку доречним буде відобразити думку О. Ф. Скакуна, який відмітив, що функції держави не можна ототожнювати з функціями її окремих органів, що є частиною апарату держави та знаходять своє відображення в компетенції, у предметі відання, в правах та обов'язках (повноваженнях), закріплених за ними. Звісно, функції держави та функції органів державної влади

є пов'язаними між собою поняттями, оскільки основним призначенням органів державної влади є реалізація функцій держави [1].

Цікавими є твердження К. М. Левківського та І. С. Дзюбка стосовно того, що зміст функцій зазнає найбільших змін саме під час перехідних етапів та періодів радикальних змін. Науковці класифікують функції держави за такими критеріями: принципи поділу влади на виконавчу, законодавчу, судову; сторони дії держави – зовнішні та внутрішні; сфери державного впливу – соціальна, економічна, духовна, культурна, правова; регулювання процесів – самоорганізація, саморегулювання, самодіяльність, самоуправління тощо; загальнополітичні підходи – загальносоціальна діяльність, забезпечення народовладдя; обсяг впливу – підтримання світового порядку, національні; масштабність значення – неосновні та основні, першочергові та другорядні. До основних державних функцій із управління суспільством належать такі: регулювання національних і міжнародних відносин; управління сферами економічного, соціального, духовного життя, змінами, розвитком, процесами, що у них відбуваються; гарантування дотримання загальнообов'язкових норм в суспільстві; забезпечення громадського порядку та національної безпеки; участь у світовому миробудівництві і миротворчості всередині країни [2, с. 273–274].

Надзвичайна важливість належної реалізації правоохоронної функції держави визначається тим фактором, що дана функція має як внутрішній, так і зовнішній аспекти. На нашу думку, особливу увагу слід звернути на те, що за нових реалій сьогодення усі пріоритетні сфери суспільного життя знаходяться у тісній взаємодії, у зв'язку з чим межа між внутрішніми та зовнішніми функціями держави поступово зникає [3].

Питання про доцільність виокремлення правоохоронної функції держави як самостійної функції поки що не знайшло однозначної відповіді серед науковців. Так, для одних науковців це є фактом, який не повинен викликати жодних сумнівів, інші ж не виокремлюють цю функцію як самостійну, воліючи «розподілити» її між іншими функціями [4].

Сьогодні існує багато різнопланових точок зору щодо змісту поняття «правоохоронна функція держави», які суттєво різняться між собою та навіть мають різну назву. Ткаченко І. Н. [5] зазначив, що правоохоронна функція займає пріоритетне місце серед інших функцій держави, адже вона забезпечує охорону важливих правових інститутів: конституційного ладу; прав і свобод громадян; законності і правопорядку; навколишнього природного середовища, всіх суспільних відносин, які встановлені і регулюються правом. Саме під час виконання правової охорони важливих інститутів і відбувається взаємозв'язок правоохоронної функції держави та всіх функцій права, адже останні підготовують правове підґрунтя для повної охорони вказаних суспільних відносин. Погоджуємось із думкою науковця і вважаємо, що саме стан виконання правоохоронної функції держави показує рівень її розвитку, можливість впливати на стан захищеності громадян, їх впевненість у майбутньому. Неможливо уявити якісне виконання функцій держави із забезпечення економічного, соціального, екологічного тощо без дотримання законодавства. Виконання законів, як державними органами, організаціями, так і громадянами відображає інформацію щодо демократичності і розвитку держави. Існує думка, що правоохоронна функція – це напрямок діяльності держави, що виражає її сутність на даному історичному етапі, спрямований на вирішення основних завдань із забезпечення охорони конституційного ладу, прав та свобод громадян, законності і правопорядку, усіх встановлених та врегульованих правом суспільних відносин, і здійснюється у відповідних формах та особливими методами [6].

Сокурєнко В. В. визначив, що правоохоронна функція держави – це самостійний комплексний напрямок діяльності держави, обумовлений її соціальним призначенням, який реалізується системою суб'єктів (державних і недержавних), що уповноважені виключно в рамках закону з використанням відповідних форм та методів вживати юридичних заходів впливу (в тому числі примусових) із метою досягнення бажаного соціального ефекту – охорони прав в цілому,

забезпечення охорони законності і правопорядку, прав і свобод громадян зокрема.

Суб'єктами реалізації правоохоронної функції держави є система державних і недержавних органів, інституцій громадянського суспільства й окремих представників громадськості, які в межах свої повноважень здійснюють цілеспрямовану та узгоджену діяльність з використанням відповідних форм і методів з метою охорони права в цілому, забезпечення охорони законності і правопорядку, прав та свобод громадян зокрема.

Ознаками правоохоронної функції держави є: а) стабільність (усталеність), що означає постійний характер цієї функції протягом тривалого періоду часу; б) комплексність, що є свідченням наявності абсолютно різнопланових суспільних відносин, стосовно яких має здійснюватися правоохоронна; в) цілеспрямованість та узгодженість (організованість); г) здійснення значною кількістю суб'єктів (органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадськості); г) пріоритет прав людини, який має бути загальним правовим орієнтиром діяльності держави, спрямованої на гарантування й забезпечення прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, а також вироблення дієвого механізму їх реалізації; д) управлінський характер (правоохоронна функція держави конкретизує мету державного управління у правоохоронній сфері). Саме ці ознаки дозволяють говорити про правоохоронну функцію держави як цілісну категорію [7, с. 11].

Для ефективної реалізації правоохоронної функції держави важливим є:

- створення якісного нормативно-правового забезпечення, що регулює діяльність правоохоронних органів, а також чітке дотримання право і свобод людини і громадянина;
- контроль за роботою правоохоронних органів та їх посадових осіб, а також за діяльністю суб'єктів забезпечення безпеки в державі;
- належне кадрове, матеріально-технічне, інформаційне забезпечення суб'єктів правоохоронної діяльності;
- інформування населення щодо можливості впливати на стан безпеки в державі,

а також здійснювати громадський контроль за діяльністю правоохоронних органів, правова освіта населення, підвищення культурного розвитку регіонів, запровадження реальних освітніх програм, спрямованих на освітній розвиток дітей та підлітків;

- якісна профілактика злочинності з метою недопущення вчинення злочинів та правопорушень;

- налагодження механізму реалізації законів та підзаконних нормативно-правових актів, що направлені на реалізацію правоохоронної функції держави, усунення колізій і неточностей у вказаній сфері;

- запровадження зарубіжного досвіду у діяльність правоохоронної системи, прийняття до уваги, як позитивного, так і негативного досвіду, з метою недопущення прогалин у даній сфері.

Погоджуємось із думкою Безпалової О. І., яка звернула увагу на те, що «в чинному законодавстві Україні не закріплено визначення поняття «правоохоронна функція держави». В ст. 17 Конституції України [7] виділяється така категорія, як «найважливіші функції держави». До числа зазначених функцій належать захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки». На думку вченої, «необхідно внести відповідні доповнення до Основного Закону України та до Закону України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів», де визначити однією із найважливіших функцій держави саме правоохоронну, наголосивши при цьому, що формою реалізації даної функції є такий специфічний вид діяльності, як правоохоронна діяльність, що здійснюється спеціально уповноваженими на те органами – правоохоронними. Необхідність існування будь-якої функції держави зумовлюється наявністю конкретного об'єкта, тобто специфічної групи суспільних відносин, з метою впорядкування яких має здійснюватися цілеспрямований вплив держави. Що стосується правоохоронної функції держави, то, безумовно, її об'єктом є правоохоронна сфера, метою реалізації функції є належний рівень правопорядку» [8 с., с. 27, 28].

Форму правоохоронної діяльності Національної поліції у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку можна визначити, як виражену зовнішню систему однорідних дій, об'єднаних за ознакою їх приналежності до певного напрямку забезпечення органами Національної поліції публічної безпеки та порядку [9, с. 70]. Стосовно даного питання О. М. Калюк, С. Ф. Константінов, В. А. Куліков та ін. зауважили, що оновлена Національна поліція України діє на засадах поваги до прав людини. Це завдання походить із концепції публічно-сервісної діяльності поліції, адже поліція служить для охорони прав людини і сприяння їх реалізації та захисту. Адже, порушення прав людини у діяльності органів, які наділені повноваженнями обмежувати ці права підривають авторитет влади і держави загалом. Згідно із законом, під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України і сприяє їх реалізації. У діяльності поліції забороняються будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками. Поліція забезпечує доступ до публічної інформації, володільцем якої вона є з дотриманням вимог національного законодавства та практики Європейського суду з прав людини. Це означає нерозголошення відомостей, що стосуються особистого життя людини, принижують її честь і гідність, якщо виконання обов'язків не вимагає іншого. Виходячи із конституційного принципу презумпції невинуватості, посадові особи органів поліції можуть називати особу винною у вчиненні злочину лише після оголошення про це у вирокі суду. Поліція тимчасово, в межах чинного законодавства може за нагальної необхідності обмежувати права і свободи громадян, якщо без цього не можуть бути виконані покладені на неї обов'язки і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції. Здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета за-

стосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування [9, с. 33].

Враховуючи думки сучасних учених, доцільно поділити усі правоохоронні функції держави на:

- на головні – профілактична (профілактика правопорушень, які спричиняють юридичну відповідальність у сфері публічного права); захисна (захист життя, здоров'я, прав і свобод та законних інтересів фізичних осіб); охоронна (охорона громадського порядку, громадської безпеки і власності); ресоціалізаційна (найбільш характерна для органів і служб у справах неповнолітніх, служб, що здійснюють адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі); оперативно-розшукова; розслідування злочинів; судовий розгляд справ; розгляд справ про адміністративні, фінансові та господарські правопорушення; виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів, органів досудового розслідування і прокурорів;

- другорядні та допоміжні – контрольна (наглядова); дозвільна (надання дозволів на здійснення певної діяльності, у тому числі підприємницької, або вчинення певних дій); правороз'яснювальна (у тому числі функція надання правової допомоги); аналітична та / або методична; інформаційна (інформування інших державних органів, у тому числі правоохоронних); нормотворча (з правом видання актів міжвідомчого характеру); координаційна [10, с. 15-20].

В широкому розумінні правоохоронними органами є суд, прокуратура і правоохоронні органи по боротьбі зі злочинністю; у вузькому – лише правоохоронні органи по боротьбі зі злочинністю (Національна поліція України, Служба безпеки України, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України). Проте, зазначимо, що діяльність із забезпечення громадської безпеки, а отже і правоохоронну функцію держави виконують всі державні органи та організації, вони прямо чи опосередковано впливають на стан безпеки в державі і створюють обстановку спокою та правопорядку в регіонах, оскільки стан соціального, економічного, освітнього, культурного забезпе-

чення сприяють забезпеченню прав і свобод людини і громадянина, а отже - виконують правоохоронну функцію держави. Стосовно даного питання, а саме: впливу проблем соціально-економічного характеру на стан злочинності, Бандурка О. М. слушно зауважив, що детермінантами безпрецедентного зростання злочинності і криміналізації суспільних відносин виступають не стільки самі по собі негативні соціально-економічні фактори, скільки нездатність протиставити цим факторам зважену державну економічну, соціальну, правову політику та організаційно-правовий механізм її реалізації на всій території країни, забезпечити належний правовий порядок регулювання суспільних відносин, організованість і погодженість функціонування всіх ланок системи державної влади, відповідальність державного апарату за прийняті рішення, в тому числі у сфері безпосереднього захисту прав і законних інтересів громадян від протиправних посягань, беззаконня і сваволі [11, с. 17].

Висновки

Таким чином, до правоохоронної функції держави задіяний великий спектр органів та підрозділів, як державних, так і приватних, а також громадськість. Протидія злочинності в регіонах є одним із обов'язкових заходів, спрямованих на забезпечення громадської безпеки, а також є складовою правоохоронної функції держави. Протидія включає в собі, як розслідування злочинів, так і застосування заходів щодо їх профілактики, в тому числі - адміністративно-правових. Така діяльність потребує відповідального підходу з боку держави і в даному випадку правоохоронна функція держави полягає у залученні всієї системи державних і приватних органів, що прямо чи опосередковано впливають на стан злочинності в регіонах.

Література

1. Скакун О. Ф. Теорія государства и права : учебник / О. Ф. Скакун. – Х. : Консум, 2000. – С. 51.
2. Політологія / за заг. ред. І.С. Дзюбка, К.М. Левківського. Київ : Думка, 1998. 347 с.
3. Безпалова О. І. Сутність правоохоронної функції держави / О. І. Безпалова //

Наука і правоохорона. – 2011. – № 4. – С. 241–246

4. Аврутин Ю. Е. Полиция и милиция в механизме обеспечения государственной власти в России: теория, история, перспективы / Ю. Е. Аврутин. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2003. – С. 40.

5. Ткаченко І. Н. Правоохоронна функція української держави та попереджувальна функція юридичної відповідальності: аспекти співвідношення / І. Н. Ткаченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:kuGsfFOPf5oJ:nbu.gov.ua/j-pdf/Nvmgu_jur_2014_12\(1\)_12.pdf+&cd=5&hl=uk&ct=clnk&gl=ua](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:kuGsfFOPf5oJ:nbu.gov.ua/j-pdf/Nvmgu_jur_2014_12(1)_12.pdf+&cd=5&hl=uk&ct=clnk&gl=ua)

6. Сажнів І. В. Деякі питання щодо визначення поняття «правоохоронна функція держави» / І. В. Сажнів // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2000. – № 4. – С. 62–71.

7. Адміністративна діяльність органів поліції України : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка ; [О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2017. – 432с.

8. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії ВРУ 28 червня 1996 р. // Відом. Верх. Ради України. –1996. – № 30.

9. Безпалова О. І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави: монографія. – Х. : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2014. – 544 с.

10. Адміністративна діяльність Національної поліції: навчальний посібник для підготовки до іспиту / Калюк О.М., Константінов С.Ф., Куліков В.А. та ін. / за ред. Кулікова В.А. — К.: «Освіта України», 2016. — 230 с.

11. Бандурка О. М. Проблеми соціально-економічного та правового впливу на стан злочинності в Україні/О. М. Бандурка// Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 листоп. 2016 р.). - с. 17-22

Yevdokimenko Serhii Anatoliiovych

Content of the Concept of “Law Enforcement Function of the State”, Its Place among Other Functions of the State

The opinions of modern scholars on the definition of the concept of “law enforcement function of the state” have been studied. The content of the law enforcement function in the modern conditions of state building has been analyzed. The internal and external functions of the state, the place of law enforcement function among them have been determined. The author has emphasized the close interrelation of the functions of the state between each other; it has been noted that the status of implementing the law enforcement function of the state shows the level of its development, the ability to influence the state of protection of citizens, their confidence in the future. Features and specific features of the law enforcement function of the state have been highlighted. The author has identified the entities of the realization of the law enforcement function, both state and private ones. Particular attention has been paid to the mechanism of implementing the law enforcement function of the state. The main aspects of effective implementation of the law enforcement function have been studied. The author has indicated the place of the National Police of Ukraine among the entities that ensure the law enforcement function; has defined the principles of its activity; has analyzed the perspectives of the development. The cases of restriction of human and civil rights and freedoms provided by the legislation and the powers of the National Police of Ukraine to apply such restrictions have been studied. The influence of socio-economic development of the state on the status of security, as well as the level of legal protection of citizens has been established.

Key words: law enforcement function of the state, law enforcement activity, law enforcement agencies, entities of law enforcement activity, human and civil rights and freedoms.